

Memorandum o porozumění z dialogu zúčastněných stran EU o přístupu k dílům pro osoby s poruchami čtení

Dan Pescod (jménem Evropské unie nevidomých) a Alicia Wisová (jménem Federace evropských vydavatelů)

1. O tomto memorandu o porozumění

Níže podepsaní:

- uznávají, že lidé s poruchami čtení mají potřebu číst a že je třeba zvýšit počet přístupných publikací;
- mají na paměti, že právo zdravotně postižených lidí číst je zakotveno v Úmluvě OSN o právech osob se zdravotním postižením;
- chápou, že je nutné nacházet pragmatická řešení a podporovat systém vzájemného uznávání důvěryhodných zprostředkovatelů v EU;
- zdůrazňují, že je nezbytné podporovat úsilí vydavatelů vydávat přístupná díla v rámci běžné vydavatelské činnosti;
- mají za to, že důvěryhodní zprostředkovatelé by měli mít možnost zpřístupňovat díla přeshraničně;
- zavazují se vytvořit síť důvěryhodných zprostředkovatelů v členských státech EU;
- zavazují se, že podpoří vytvoření evropské online služby pro přístupné elektronické knihy; a

dohodli se na tomto:

1. Jejich společným cílem je zlepšit přístup lidí s poruchami čtení k dílům a v tomto rámci zajistit, aby díla převedená do Braillova písma nebo jiného přístupného formátu byla dostupná v jiných členských státech EU prostřednictvím sítě důvěryhodných zprostředkovatelů.

2. Souhlasí s tím, aby v rámci EU za vhodných podmínek probíhalo prostřednictvím sítě důvěryhodných zprostředkovatelů přeshraniční předávání přístupných kopií vytvořených na základě výjimek z autorského práva nebo na základě licencí.

3. Doporučují zvláštní licence umožňující přeshraniční převádění licencovaných přístupných kopií v rámci EU prostřednictvím sítě důvěryhodných zprostředkovatelů.

Ve zbylé části tohoto memoranda o porozumění (dále jen „memorandum“) je podrobně popsána jejich dohoda o tom, jak mají být všechny tyto body uskutečněny.

2. Definice osoby s poruchou čtení (tj. koncového uživatele)

V případě přístupných kopií děl oprávněně pořízených na základě výjimky z autorského práva, které se nacházejí na fyzickém nosiči, jako je kniha nebo CD, a které mají být poskytnuty přeshraničně, se použijí podmínky výjimky z autorského práva (nebo podmínky jiných příslušných právních předpisů) platné v členském státě, kde byla daná přístupná kopie poprvé pořízena. Aby se zabránilo pochybnostem, měla by být definicí osob, které využívají výjimky, definice použitá ve výjimce z autorského práva platné v členském státě, kde byla přístupná kopie poprvé pořízena.

Pokud jde o přístupné kopie děl, které mají být poskytnuty na základě licence, použije se v míře, v jaké je výslovně nebo pomocí odkazu začleněna do dané licence, tato třídičná definice:

Jakákoli osoba:

- a) která je nevidomá nebo
- b) která trpí poškozením funkce zraku, jež nelze napravit pomocí korektivních čoček na úroveň obvykle postačující pro čtení bez zvláštní míry nebo druhu osvětlení, nebo
- c) která v důsledku tělesného postižení nemůže dílo držet nebo s ním manipulovat nebo
- d) která v důsledku tělesného postižení nemůže zaostřit zrak nebo pohybovat očima v míře obvykle postačující pro čtení nebo
- e) která trpí dyslexií

- a

jejíž zdravotní postižení má za následek neschopnost číst standardní vydání děl dostupná na trhu

- a

keré je možné pomoci se čtením prostřednictvím změny formátu obsahu (to ovšem znamená, že tato osoba vyžaduje pouze změnu grafické úpravy původního textu, a nikoli přepsání samotného textu do zjednodušené formy pro snadnější porozumění).

Tato definice bude podléhat každoročnímu přezkumu a se souhlasem všech zúčastněných stran může být rozšířena i na jiné osoby využívající výjimky tak, aby do ní byly zahrnuty další kategorie osob s poruchami čtení.

3. Definice nositelů práv

Nositeli práv se rozumí tvůrci nebo vydavatelé vydaných děl, kteří vlastní nebo mají pod kontrolou autorská práva k těmto dílům. Organizace spravující práva na rozmnožování autorských děl a další organizace pro správu práv mohou od nositelů práv získat oprávnění, aby je zastupovaly při jednání s důvěryhodnými zprostředkovateli s cílem usnadnit udělování nezbytných práv jiným důvěryhodným zprostředkovatelům a osobám s poruchami čtení registrovaným u důvěryhodného zprostředkovatele.

4. Definice přístupného obsahu

Výrazem „přístupný obsah“ se popisují díla ve formátu použitelném pro osoby s poruchami čtení. Tímto výrazem lze popsat:

- díla, která jsou původně vydána v přístupných formátech;
- kopie děl, jejichž formát byl po vydání upraven tak, aby umožňoval čtení díla osobám s poruchami čtení;
- díla nebo kopie děl, které si může uživatel pro zvýšení jejich přístupnosti sám přizpůsobit – například jsou čtenářovi poskytnuty nástroje dovolující zvětšit písmo nebo změnit styl či barvu.

Přitom se bere na vědomí, že u některého vizuálního obsahu bude pro jeho zpřístupnění nutné do přístupné verze díla doplnit informace (tj. popis vizuálního obsahu).

5. Definice důvěryhodného zprostředkovatele

Důvěryhodným zprostředkovatelem (dále jen „DZ“) se obecně rozumí jakýkoli subjekt, který usnadňuje jednání mezi dvěma stranami, jež této třetí straně obě důvěřují.

V rámci tohoto memoranda je cílem DZ kontrolované šíření přístupných kopií děl, které nejsou dostupné na trhu, mezi osobami s poruchou čtení. Nositelé práv k tomu udělí povolení za předpokladu, že je DZ schopen osvědčit, že příjemce přístupného díla spadá do výše uvedené definice osoby s poruchou čtení.

Tito DZ musí požívat důvěry jak zástupců osob s poruchou čtení, tak zástupců nositelů práv a musí být formálně a výslovně akreditováni signatáři.

Akreditovaní DZ mají tyto vlastnosti:

- Není-li dohodnuto jinak, fungují na neziskovém základě.
- Vedou rejstřík osob, kterým podle tohoto memoranda slouží, a vyžadují, aby oprávnění příjemci služeb dodržovali náležitě dohody s koncovými uživateli.
- Poskytování přístupného obsahu lidem s poruchami čtení je součástí jejich poslání. Mohou být také poskytovateli specializovaných služeb souvisejících s odbornou přípravou, vzděláváním nebo adaptivním čtením či potřebami v oblasti přístupu k informacím pro osoby s poruchou čtení.
- Mají zásady a postupy pro ověřování, zda se u osob, kterým slouží, skutečně jedná o osoby s poruchou čtení, a pro zajišťování úplného souladu s autorským právem.
- Uzavřou licenční ujednání se zástupci nositelů práv ohledně přeshraničního šíření legálně vytvořených přístupných děl v souladu s bodem 6d. tohoto memoranda.
- Souhlasí s vytvořením postupů řešení sporů podle bodu 8 memoranda, které se použijí v případě, že budou nositelé práv znepokojeni ohledně řádného šíření či předávání přístupných děl.

Je-li akreditovaným důvěryhodným zprostředkovatelem síť organizací, musí mít všechny výše uvedené vlastnosti všechny organizace, které jsou členy této sítě.

6. Cíl

Toto memorandum by mělo podpořit pragmatický přístup a doporučit systém vzájemného uznávání důvěryhodných zprostředkovatelů v EU. Memorandum nabízí praktické řešení pro zvýšení přístupnosti pro osoby s poruchami čtení v souladu s třístupňovou zkouškou podle Bernské úmluvy a nijak neoslazuje vlastní aktivity vydavatelů zaměřené na zvyšování přístupnosti publikací.

Konkrétně má dialog zúčastněných stran tyto cíle:

- a) podpořit úsilí vydavatelů vytvářet přístupný obsah v rámci běžné vydavatelské činnosti;
- b) určit v každém členském státě subjekt zastupující nositele práv, který bude fungovat jako styčné místo mezi důvěryhodným zprostředkovatelem (nebo důvěryhodnými zprostředkovateli) a společenstvím nositelů práv;
- c) vytvořit síť důvěryhodných zprostředkovatelů v členských státech nebo regionech EU;

- d) umožnit těmto důvěryhodným zprostředkovatelům, aby vytvářeli a přeshraničně poskytovali přístupná díla;
- e) podpořit vznik evropské online služby pro přístupné elektronické knihy.

6a. Podpora úsilí vydavatelů vytvářet přístupný obsah v rámci běžné vydavatelské činnosti

Je důležité podporovat úsilí vydavatelů zaměřené na to, aby byly publikace snadno přístupné již od samého počátku. Naším společným cílem je, aby byla naprostá většina děl přístupná. Má-li ho být dosaženo, musí se přístupnost stát součástí „hlavního proudu“.

Signatáři tohoto memoranda budou napomáhat tomu, aby bylo nositelům práv a DZ v Evropě poskytováno vzdělávání a podpora za účelem provádění rámce podpůrných technologií Světové organizace duševního vlastnictví (WIPO) a výstupů pilotního projektu WIPO pro důvěryhodné zprostředkovatele. Nositelé práv a skupiny uživatelů v Evropě budou rovněž stavět na práci, která již byla v této oblasti vykonána, kam patří například platforma EUAIN a projekt PROACCESS.

Vydavatelé jsou odhodláni vytvářet trh, na kterém budou mít lidé s poruchou čtení přístup ke stejným dílům ve stejnou dobu a za stejnou cenu jako ostatní čtenáři. Přeměna procesů a formátů nutná pro dosažení tohoto cíle však není pro vydavatele snadná ani prostá nákladů. V souvislosti s takovouto investicí do zvyšování přístupnosti publikací by proto byla užitečná podpora a uznání, například ve formě konkrétních výzev k předkládání návrhů na projekty.

Zvláštní překážkou je, že elektronická díla a další digitální publikace podléhají DPH, kdežto tištěná díla nikoli. Bylo by užitečné, kdyby elektronická díla a další digitální publikace byly v Evropě zdaňovány sníženou sazbou DPH a byl tak usnadněn jejich nákup lidmi s poruchami čtení.

6b. Určení subjektu zastupujícího nositele práv v každém členském státě, který bude fungovat jako styčné místo mezi důvěryhodným zprostředkovatelem (nebo důvěryhodnými zprostředkovateli) a společenstvím nositelů práv

Pro organizace, které poskytují podporu lidem s poruchami čtení, by bylo užitečné, kdyby mohly v každé zemi komunikovat s jediným kontaktním místem zastupujícím společenství nositelů práv. Nositelé práv mohou tímto jediným kontaktním místem určit libovolnou organizaci, například organizaci spravující práva na rozmnožování autorských děl, jinou organizaci pro správu práv nebo profesní organizaci. Tento zastupující subjekt by pomáhal usnadňovat udělování nezbytných práv DZ a osobám s poruchami čtení, které jsou u DZ registrovány. DZ by si přáli, aby informace o jediném kontaktním místě byly pro síť DZ široce dostupné.

Signatáři budou spolupracovat s cílem určit zástupce nositelů práv pro každý členský stát, jakož i vzorové dohody o jmenování zástupců a osvědčené postupy a vzorové dohody, kterými by se měli tito zástupci řídit.

6c. Vytvoření sítě důvěryhodných zprostředkovatelů v členských státech nebo regionech EU

Signatáři vypracují konkrétní pokyny pro důvěryhodné zprostředkovatele, které budou zahrnovat:

- o popis systému akreditace a odebrání akreditace DZ, včetně souboru postupů;

- pravidla transparentnosti;
- popis úlohy DZ;
- pokyny pro shromažďování údajů a zabezpečení obsahu.

Signatáři rovněž určí skupinu, která bude udělovat a odebírat akreditaci. V té by měly být rovnoměrně zastoupeny hlavní zúčastněné strany (vydavatelé, oborová sdružení vydavatelů, organizace pro kolektivní správu práv, sdružení autorů, národní organizace podporující osoby s poruchou čtení, Evropská unie nevidomých a Evropské fórum zdravotně postižených).

Souběžně by měl být sestaven seznam různých scénářů, podle kterých mohou DZ postupovat.

V zájmu jasnosti se uvádí, že s výhradou zvláštní akreditace může existovat více než jeden DZ na členský stát.

6d. Umožnění důvěryhodným zprostředkovatelům, aby vytvářeli a přeshraničně poskytovali přístupná díla

Všichni signatáři souhlasí s tím, že pokud je dílo dostupné ve vhodném přístupném formátu na trhu, osoby s poruchami čtení by si je měly kupovat prostřednictvím obchodních kanálů.

Všichni signatáři souhlasí s tím, že zkrácenou přístupnou verzí díla, která je k dostání na trhu, nelze považovat za plně přístupnou verzi daného díla.

Odpovědnost za zajištění legálnosti vytvoření a předávání přístupných formátů děl podle pravidel jednotného trhu EU má poskytující organizace.

DZ může poskytovat přístupné formáty děl, které byly vyrobeny legálně.

V souladu se současnými zvyklostmi v oblasti přepisování nebude výrobce přístupné verze díla přepisovat jeho obsah do zjednodušené formy pro snadnější porozumění ani vypouštět části díla ani dílo překládat do jiného jazyka, než je jazyk původního zdrojového díla, z něhož byl přístupný obsah vytvořen. Takový postup by totiž porušoval celistvost díla a další osobnostní práva tvůrce. Pro zamezení pochybnostem uvádíme, že přepisovatel může provést drobné změny díla výhradně pro zajištění jeho přístupnosti. Může jít kupříkladu o vypuštění obrázků, pokud je například nelze otitulkovat nebo by jejich otitulování bylo příliš nákladné.

Kopie se musí využívat jen pro přísně nekomerční účely.

Odpovědností DZ, který poskytuje přístupnou kopii koncovému uživateli, je zajistit, aby byla díla poskytována jednotlivcům s osvědčením osoby s poruchou čtení.

DZ jsou také odpovědní za existenci vhodné dohody s koncovým uživatelem, která bude zajišťovat, že danou kopii bude smět používat pouze příslušný jednotlivý uživatel.

Pokud koncový uživatel poruší své povinnosti, DZ bude povinen postupovat s náležitou péčí s cílem dosáhnout jejich dodržování.

Vytváření, šíření a používání přístupných kopií díla musí probíhat v souladu s podmínkami licence platné v zemi, kde byla vyrobena první přístupná kopie daného díla.

6e. Podpora vzniku evropské online služby pro přístupné elektronické knihy

Aby bylo možné přístupná díla snadněji vyhledávat, signatáři se dohodli, že podpoří vytvoření evropského online katalogu děl, která jsou k dispozici v přístupných formátech.

Tato služba zahrnuje databázi přístupných publikací dostupných na trhu, volných děl a děl vytvořených na základě vnitrostátní výjimky z autorského práva nebo na základě licence.

Prvotním záměrem je, aby se jednalo o katalog, který se však může vyvinout v distribuovanou službu usnadňující vyhledávání přístupných elektronických knih a *současně* jejich poskytování oprávněným uživatelům. Signatáři uznávají, že jde o velký úkol, a budou v dobré víře spolupracovat na obstarávání finančních prostředků a dalších zdrojů, aby bylo možné pokročit s realizací tohoto cíle.

Uvedený cíl sdílí také projekty platformy zúčastněných stran WIPO, a signatáři proto budou stavět na již vykonané práci a společně tak usilovat o to, aby nedocházelo k jejímu zdvojování.

7. Měřítko úspěšnosti

- Podle tohoto memoranda se za měřítko úspěšnosti považují:
 - určení subjektů zastupujících nositele práv ve většině členských států;
 - prokazatelný pohyb přístupných děl mezi DZ v Evropě;
 - online databáze přístupných děl – průzkum, kalkulace nákladů a vypracování plánu.

8. Ochranná opatření a řešení sporů

Signatáři souhlasí s tím, že je důležité chránit důvěru mezi nositeli práv a důvěryhodnými zprostředkovateli, a dohodnou se na vhodných mechanismech řešení sporů.

9. Provádění

Signatáři se dohodli, že budou spolupracovat na dokončení plánu činnosti, pokynů pro důvěryhodné zprostředkovatele, vzorových licencí a dalších nástrojů nutných pro podporu provádění tohoto memoranda.

10. Podpisy

Podepsáno zástupci nositelů práv a osob s poruchami čtení / důvěryhodných zprostředkovatelů:

Federace evropských vydavatelů

Evropská unie nevidomých

Rada evropských spisovatelů

Evropská asociace pro dyslexii

Evropská dyslektická společnost

International Federation of Reproduction Rights Organisations (Mezinárodní federace organizací spravujících práva na rozmnožování autorských děl)

International Association of Scientific, Technical and Medical publishers